

Editorial

La 18 martie 2011, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) a adoptat una din hotărârile cele mai încărcate cu miză din istoria sa: răsturnarea opiniei Camerei secunde ce stabilise la 3 noiembrie 2009 încălcarea de statul italian a dreptului la instruire (art. 2 al Protocolului nr. 1) și a libertății de gândire, de conștiință și de religie (art. 9) garantate de Convenția europeană a drepturilor omului – cauza *Lautsi c. Italia*.

Dna Soile Lautsi trimisese o plângere CEDO, întrucât cei doi copii minori ai săi frecventau o școală publică din Abano Terme unde, cum se întâmplă și în celelalte instituții de învățământ italiene, erau expuse crucifixe. Dna Soile Lautsi considerase practica contrară principiului laic în care dorea să-și educe fiii.

Argumentele Camerei secunde la care achiesaseră toți cei șapte judecători europeni, păreau clare și dificil de contestat: obligația de neutralitate și de imparțialitate a statului reprezintă o garanție a pluralismului; prezența crucifixului îi face pe elevi să se simtă educați într-un mediu școlar marcat de o religie specifică; când statul exprimă o credință, elevii nu se pot desprinde de contextul în care sunt ținuți, sau dacă se detașează de acest context, trebuie să accepte un sacrificiu și eforturi disproporționate; statului îi revine obligația neutralității confesionale în cadrul educației publice și să asigure elevilor o atmosferă favorabilă dezvoltării gândirii lor critice; expunerea obligatorie a unui simbol care aparține unei confesiuni determinate, în special în sălile de clasă, restrânge dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit convingerilor proprii, precum și dreptul copiilor școlarizați de a crede sau de a nu crede. În concluzie: afișarea crucifixelor în instituții de învățământ publice este incompatibilă cu obligația statului de a respecta neutralitatea.

E adevărat, în același timp, că reacțiile la hotărârea Camerei secunde au fost de o vehemență neobișnuită. Mobilizarea internațională a făcut evidentă încadrarea contestației în categoria prevăzută de art. 43 alin. (2) al Convenției europene a drepturilor omului: cauza ridică o problemă gravă cu caracter general. De altfel, 33 de membri ai parlamentului European acționând în grup și 10 organizații neguvernamentale au primit dreptul să aibă intervenții scrise în cauză; guvernele Armeniei, Bulgariei, Ciprului, Federației Ruse, Greciei, Lituaniei, Maltei, Monaco-ului, României și Republicii San Marino au beneficiat și de susținerea orală, în ședința publică desfășurată la 30 iunie 2010.

Sunt de reținut, în acest context, argumentele „decisive” ale Marii Camere care a hotărât, cu 15 voturi la două, că statul italian „nu a încălcat art. 2 al Protocolului nr. 1 și că nu există vreo chestiune separată ridicată de aplicarea art. 9 al Convenției. Iată, pe scurt, câteva principale susțineri ale Marii Camere.

Mai întâi, Curtea a simplificat cauza, arătând că, în raport cu problematica aplicării art. 9 al Convenției, art. 2 al Protocolului nr. 1 are statut de *lex specialis*; drept urmare, Marea Curte se va concentra asupra eventualității încălcării acestuia. Mai precis, a luat în discuție dacă prezența crucifixelor în școlile publice italiene *respectă* dreptul părinților de a asigura copiilor lor o educație conformă cu convingerile lor religioase și filozofice.

Curtea a făcut observația că termenul „respect” din enunțul anterior nu înseamnă totuși că părinții pot cere statului să asigure pentru copii o anumită formă de educație. Formatul și

curricula intră în competența statelor contractante, iar Curtea nu are a se pronunța asupra acestor chestiuni. În particular, nu e în situația să prevină statele de introducerea în educație a unor chestiuni de ordin religios ori filozofic. În același timp, având în vedere necesitatea salvării pluralismului educațional, se impune ca informația din *curricula* să aibă un caracter obiectiv, critic și pluralist, compatibilă cu dezvoltarea gândirii critice a copiilor și eliminarea oricărei forme de prozelitism.

Susținând că organizarea mediului școlar intră în competența autorităților publice, Curtea a recunoscut că aceasta trebuie raportată la exigențele Convenției europene. Judecătorii europeni iau în considerare că crucifixele sunt, dincolo de alte considerații, un simbol religios. Deși nu deține dovezi privind impactul simbolurilor religioase din clase asupra copiilor, totuși Curtea recunoaște că dna Lautsi poate vedea în acestea o încălcare de către stat a educării copiilor în conformitate cu propriile convingeri filozofice. Dar, enunță un pasaj esențial, percepția subiectivă a reclamantului nu este suficientă pentru a dovedi încălcarea art. 2 al Protocolului nr. 1.

Marea Cameră a simțit necesar să arate și cum interpretează problematica tradiției raportată la educație. Deși măsura în care statul hotărăște dacă o tradiție este perpetuată sau nu intră în marja de apreciere a statului, Curtea a subliniat că referirea la tradiție nu poate elibera statele de obligația lor de a respecta drepturile și libertățile fundamentale. Deși ideea că prezența crucifixelor în școlile publice intră în marja de apreciere a statului italian ar fi sprijinită de faptul că nu există un consens, în această problemă, între țările Consiliului Europei, ea necesită și evaluarea dacă nu cumva limitele acestei marje au fost depășite prin transformarea crucifixelor într-un act de îndoctrinare.

Or, susține Curtea în acest punct esențial, „un crucifix aflat pe un perete este în mod esențial un simbol pasiv” care „nu poate avea o influență asupra copiilor comparabilă cu aceea a unui discurs didactic ori participarea la activități religioase” (§72). Marea Cameră contrazice, sub acest aspect, interpretarea Camerei secunde în cauza *Lautsi c. Italia* care vorbea despre un „impact semnificativ” asupra elevilor. Evaluarea „impactului” în cazul *Lautsi c. Italiei* trebuie să aibă în vedere următorul context: (1) prezența crucifixelor nu este asociată cu studiul obligatoriu al creștinismului; (2) Italia păstrează un mediu școlar deschis altor manifestări religioase (precum purtarea voalului islamic); (3) nu există dovezi privind intoleranța față de alte credințe religioase; (4) prezența crucifixului nu poate fi asociată cu utilizarea unor practici educaționale cu tendințe prozelite. „În sfârșit”, enunță Marea Cameră ultimul său argument, „[doamna Lautsi] a păstrat dreptul său ca părinte de a-și ilumina și sfătui copiii, de a își exercita rolul de educator și de îndrumător în concordanță cu propriile concepții filozofice. (§75)”

În concluzie, esența argumentației pe care își sprijină Marea Cameră hotărârea sa ar reveni la faptul că crucifixele sunt un simbol religios *pasiv*, expus pe pereții școlilor publice într-un context tolerant cu alte credințe și neasociat cu practici religioase având scopuri prozelite. Subliniem aceste detalii ale argumentării, căci ele arată diferențe importante între „cazul crucifixelor” și „cazul icoanelor”. Plângerea pe care a trimis-o profesorul Emil Moise cu referire la prezența icoanelor în instituțiile de învățământ din România ar putea duce, din aceste motive, la o hotărâre diferită a Curții Europene a Drepturilor Omului.